

Következtetések

Mind a 4 csoport értékrendszere szembevetően azonos. A magasra értékelt *önbecsülés, szabadság, belső harmónia és bölcsesség* azt jelenti, hogy a könyvtárosok általában megfontolt, nem befolyásolható egyének, s inkább a szemlélődő, elmélkedő típushoz tartoznak.

A *társadalmi elismerés* mind a 4 kategóriában alacsony helyezést kapott, míg a *végrehajtási képesség* magasra került, ami további bizonyíték arra, hogy a könyvtárosokat inkább az önbecsülés motiválja, mintsem a tisztelet és a csodálat mások részéről.

A politikai, gazdasági konzervativizmust kifejező értékek helyezése (pl. *nemzeti biztonság*) következetesen alacsony, míg a liberalizmussal kapcsolatos (*szabadság, egyenlőség*) magasabb helyre kerülnek. Az adatok vizsgálata általában arra enged következtetni, hogy a könyvtáros nagyobb súlyt helyez a belső, mint a külső értékekre.

A szakkönyvtáros képe

Az elmondottakból egy, a saját értékrendszere által irányított, meditativ szakkönyvtáros képe bontakozik ki, aki politikailag liberális és individuális, s akinek sokkal nagyobb megelégedést ad az eszmékkel, gondolatokkal és az emberekkel, mintsem a tárgyakkal való foglalkozás. A kényelemre, öröme és elismerésre kisebb hangsúlyt helyez; az önbecsülés, a szabadság és a belső harmónia motiválja.

A kutatás egyik célja annak megállapítása volt, hogy vajon a könyvtárosi és információs pályára készülő hallgatók beillenek-e az imént felvázolt képbe. A minta alapján megállapítható, hogy sokkal közelebb áll hozzájuk a szakkönyvtárosok értékrendszere, mint a közművelődési könyvtárosoké. Érdekes kutatási téma lenne annak vizsgálata, hogy a jövőbeni hallgatók hogyan tudják meg már idő előtt, hogy a szakma értékrendszere szorosan illik az övékéhez. Feltehető, hogy a tanulmány során észlelt értékazonosságok már azelőtt léteznek, hogy a hallgatók könyvtárosképző intézménybe kerülnek.

Minden foglalkozásnak létezik egy érzékelhető „atmoszférája” – az értékeket illetően –, amely a pályaválasztásban szerepet játszik. A könyvtáros szakmának is tisztában kell lennie a rá jellemző értékrendszerrel és atmoszférával, valamint a mögöttük meghúzódó motivációs erővel, s ezt fel kell használni az oktatás, a továbbképzés és a vezetés elméleti megalapozásában.

/YERKEY, A. N.: The psychological climate of librarianship. Values of special librarians = Special Libraries, 72. köt. 3. sz. 1981. p. 195–200./

(Fazekas Zsuzsa)

A fejlődő országok információigénye: elemző esettanulmány

Az Unesco és az IFSTD (United Nations Interim Fund for Science and Technology for Development – az Egyesült Nemzetek Ideiglenes Segélyforrása a Tudományos és Műszaki Fejlesztéshez) megbízást adott a fejlődő országok *tényleges* információigényeinek meghatározására. Ezt elérendő kijelöltek 8 fejlődő országot (Kolumbia, Costa Rica, Jordánia, Kenya, Dél-Korea, Malaysia, Marokkó és Nigéria), hogy az ezekben szerzett tapasztalatok általánosítható támpontul szolgáljanak a többi fejlődő ország információs problémáinak enyhítéséhez is.

Az 5 szakemberből álló team 1981 első felében gyűjtött anyagot az átfogó tanulmányhoz. Mindegyikük a 8 kijelölt ország közül legalább egybe ellátogatott, ahol a kormányzat részéről kijelölt megbízottal dolgozott együtt. Az alkalmazott vizsgálati módszer sok tekintetben eltért az ilyen feladatoknál szokásostól. A fő eltérés az volt, hogy a szakemberek minden esetben és elsősorban az *országos fejlesztési terv* követelményei szempontjából tanulmányozták a hivatalnokok és beosztottjaik információs igényeit. Ennek érdekében a szakembereknek alapvetően meg kellett ismerkedniük a terv egészével, annak kiemelt részterületeivel, s általában a főbb országos célokkal. Mindezek ismeretében tettek kísérletet arra, hogy meghatározzák az országos célok eléréséhez szükséges információkat, majd azt igyekeztek felderíteni, hogy a tervezési folyamathoz milyen mértékben támaszkodnak a meglévő információkra és információs szolgáltatásokra.

Az alábbiakban – anélkül, hogy az egyes országokat külön tárgyalná – a tanulmány összevontan jellemzi a 8 ország információs helyzetét, és további lépésekre tesz javaslatot.

Meglévő akadályok és javasolt előrelépések

Infrastruktúra

A szakemberek megállapították, hogy a szóban forgó országokban az utóbbi 10 év alatt az információs szolgáltatások jelentősen fejlődtek. E rövid idő alatt az előrehaladás számottevő volt, de egyenetlen.

Több országban az információs infrastruktúra annyiból áll, amennyit az egyetemi és szakkönyvtárak képesek nyújtani. A könyvtárak és dokumentációs központok igyekeztek könyv- és folyóiratállományukat kiegészíteni és hozzáférhetővé tenni. Egyes országokban megszervezték a könyvtárosok és tájékoztatói szakemberek képzését, sőt a tervfeladatok alátámasztására nemzeti statisztikai szolgáltatást is kezdeményeztek. Valamennyi vizsgált ország kisebb-nagyobb mértékben bekapcsolódott nemzetközi információs rendszerekbe és programokba, vala-

mint regionális együttműködési programokba. Az egyik ország hozzátartozott a saját országon belüli információs tevékenység koordinálásához is. Akadtak számítógépesítési kezdeményezések is, két ország be is kapcsolódott fejlett ipari ország hálózatába.

A nyolc ország információs felkészültsége közötti egyenlenség összefügg avval is, hogy különböző mértékben részesültek támogatásban saját országos fejlesztési szervektől, regionális testületektől és nemzetközi szervezetektől.

Az elmondottak ellenére *nem tekinthető megalapozottnak* a vizsgált országokban a tájékoztatási rendszerek infrastruktúrája. A helyileg feldolgozott információ, amely az országos fejlesztési tervek előkészítésére szolgálhatna, s mely főleg a népességre vonatkozó statisztikai és egyéb mennyiségi adatokat, továbbá piaci felméréseket tartalmaz, *elérhetetlen vagy használhatatlan*. Tetézi mindezt, hogy az információs szolgáltatások illetékes irányítói igen lassan ismerik fel a minőségi és elemző adatok és egyéb információtipusok jelentőségét a gazdasági és társadalmi fejlődés folyamatában. S mivel az értetlenség miatt az információs szolgáltatások nélkülözik a prioritást, a pénzsegélyek csekélyek és bizonytalanok, lehetetlenné téve ezzel a rendszeres fejlesztést.

Javaslat: Az első követelmény a szükséges anyagi támogatás megszerzése az illetékes állami szervektől, s ennek érdekében meggyőzni őket az információ fontosságáról a fejlesztés tervezése szempontjából. Össze kell hívni nemzetközi vagy regionális tanácskozásokra az illetékes érdekelteket, az országos és ágazati fejlesztéssel foglalkozó felügyeleti szervek képviselőit, az információs szolgáltatások kiterjesztéséért és finanszírozásáért felelős döntéshozókat, valamint a tájékoztatási szakembereket. Az értekezletek eszmecseréi vezethetnek el annak megértéséhez, hogy a tervmunka előfeltétele a saját országon belüli tájékoztatás hozzáférhetőségének megszerzése, ez viszont csak úgy valósulhat meg, ha az információ az országos fejlesztési tervben külön elemként kap helyet.

Munkaerő

Egyik legsúlyosabb akadályozó tényező a gyakorlott munkaerő hiánya. A meglévő szolgáltatásokat zömmel alacsony képzettségű személyzettel látják el, s így a bevezetni kívánt korszerűbb szolgáltatások sikertelensége előre látható. Az oktatásban és az oktató berendezések fejlődésében volt ugyan haladás, a képzettségű munkaerő távol maradásához azonban a szakma csekély megbecsültsége és az alacsony bérek is hozzájárulnak. Ilyen körülmények között az információs szakembereken kívül a különböző szakterületek szakértői, a rendszerszervező mérnökök, a gazdasági elemzők stb. is távol tartják magukat, a tényleges személyzet pedig alacsony képzettsége miatt csak gyenge szolgálatot képes nyújtani.

Javaslat: Mind mennyiségi, mind minőségi szempontból a hivatásos tájékoztatási személyzet utánpótlási problémája olyan súlyos és meghatározó, hogy avval a legsürgősebben magas szinten kell foglalkozni. Az ügy megtárgyalásába be kell vonni a statisztikusokat, az oktatási hatóságokat, a személyzeti tisztviselőket és mindazokat, akik a szakmai képzésért felelősek.

Alacsony kihasználtság

Az információs szolgáltatások kihasználtsága csekély mértékű. A modern információs szolgáltatásokra áttérés-kor nem vették figyelembe a felhasználók igényeit, és nem vonták be a felhasználókat az új szolgáltatások tervezésébe. Ennek következményeként nagy eltérés keletkezett a szolgáltatások és a valóságos felhasználói igény között. A szolgáltatások beindításakor nem fordítottak kellő gondot propagálásukra, a felhasználóktól javaslatok kérésére, illetve az új információs lehetőségek értékesítésére.

Az információs szolgáltatások kihasználatlanságának okai még nincsenek felderítve. Az okok között bizonyára szerepe van annak is, hogy a potenciális használót főleg nevelési, kulturális és társadalmi környezete nem teszi érdekeltté az információ befogadásában, de tetézi az érdektelenséget az is, hogy a középfokú és a felsőbb szintű oktatás sem helyez kellő súlyt az információra. Végül, de nem utolsósorban az a körülmény is távol tartja a potenciális felhasználót, hogy a rendelkezésre álló műszaki információk zöme idegen nyelvű.

A kihasználatlanságot csak tovább fokozza, a helyzet végzetesen el is mérgesítheti az az újabb gyakorlat, amely szerint a helyi, megbízható adatokat leginkább igénylő országos fejlesztési terv készítői ahelyett, hogy a meglévő nemzeti információs szolgáltatáshoz fordulnának, igyekeznek egy saját, az előbbtől független információs szolgálatot létrehozni.

Javaslat: A fejlesztési tervek alátámasztására alkalmas információk kiterjedtebb felhasználását csak akkor segíthetjük elő, ha alapos tanulmányok, rövid- és hosszútávú akciók sorozatán keresztül sikerül az illetékes szakembereket az új információs szolgáltatásokkal megbarátkoztatni. A *rövidtávú akciók* inkább ismeretterjesztő jellegűek lehetnek, mint pl. demonstrációs tanfolyamok, információértékesítési kísérleti munkák, felhasználók bevonása a tervezésbe és működtetésbe; rendszerek és szolgáltatások fejlesztése stb.

A *hosszútávú akciók* már közvetlen a felhasználó konkrét igényeihez kell hogy igazodjanak, amikor is az ország társadalmi, kulturális és oktatási szintje mellett figyelembe kell venni a felhasználó viszonyulását a meglévő szolgáltatásokhoz.

Hozzáférhetőség

Az információkhoz való hozzáférés lehetősége messze elmarad a kívánalmaktól. Így például nem áll rendelkezésre a kormányzat számára készült jelentések gyűjteménye, mivel ezeknek a jelentéseknek nagy részét nem is publikálják; következésképp ezek létezéséről a potenciális felhasználók nem is szerezhetnek tudomást. A vizsgált országok többségében a statisztikai szolgáltatásokat is el kell marasztalni elégtelen megalapozottságuk és megbízhatatlan adataik miatt.

A külföldi vagy nemzetközi információkhoz való hozzájutást azok magas ára is korlátozza, így a vizsgált országokban kevés világirodalom található, és ami beáramlik, az is megoszlik a különböző könyvtárak között. A könyvtárak nemigen rendelkeznek hozzáférést könnyítő együttműködési megállapodásokkal; további lényeges korlátozásul az idegen nyelv szolgál.

Javaslat: Az országban előállított információkhoz való hozzájutás érdekében az erőfeszítéseket az információ három fő típusára kell összpontosítani: a fejlesztésre vonatkozó nem publikált jelentésekre; az országos statisztikákra; a fejlesztési tervekre és kurrens kutatásokra.

A külföldi információkhoz való hozzájutás javítható lehetne többek között az országba érkező publikációk rendszeres fordításával, az információk beszerzésének, tárolásának, szétosztásának országos szintű megszervezésével, a könyvtárak közötti együttműködés kiépítésével, továbbá azáltal, ha az országok közötti műszaki tapasztalatcsere-szerződések kiterjednének az információ átvételére is.

Új technika

A megvizsgált országok, kettő kivételével, nagyon is érthető óvatossággal kezelik a külföldi hálózatokba való bekapcsolódás, az új technika bevezetése kérdését. Mindekenélőtt az előreláthatóan alacsony szintű használat tudatában riadnak vissza a hálózati részvétel hatalmas költségeitől, ezenkívül az információért felelős törzskar sem rendelkezik kellő számítástechnikai gyakorlattal, s végül ezekben az országokban a távközlési berendezések megbízhatóságára sem lehet építeni.

Javaslat: Ahhoz, hogy a fejlődő országok az információ átvételére és feldolgozására kifejlesztett új technikával megbarátkozzanak, ahhoz, hogy alkalmassá váljanak a technika befogadására, elsősorban a szakmai oktatásra kell súlyt helyezni, a felhasználókat kell az újjal megismertetni, s fel kell mérni, hogy a helyi követelményeknek milyen mértékben felelnek meg a meglévő berendezések.

Következtetés

A javaslatok azon a tapasztalaton alapulnak, hogy a fejlődő országok problémái megoldásához a nemzetközi

segítség önmagában nem lehet elegendő, az érintett országok aktív közreműködésére is szükség van. Különösen áll ez a megállapítás az információ vonatkozásában, ahol az országok és a nemzetközi szervezetek erőinek egyesítése nélkül semmiféle eredmény nem érhető el. A támogatás menetrendje is csak közösen, egybehangoltan dolgozható ki, s annak a fejlődő ország sajátos igényeire kell épülnie. Másfelől azonban a fejlődő országok is aktívan hozzájárulhatnak az Egyesült Nemzetek különböző szervezeteiben kifejlesztett információs rendszerekhez. Ezeknek az országoknak maguknak kell megadni információs igényeiket ahhoz, hogy a nemzetközi információs szolgáltatások azok megválaszolására is berendezkedhessenek. Fordítsanak a fejlődő országok arra is gondot, hogy az általuk előállított információk mihamarabb beépülhessenek a nemzetközi információs szolgáltatások rendszerébe.

/SALMAN, L.: The information needs of the developing countries: analytical case-studies = Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration, 3. köt. 4. sz. 1981. p. 241-246./

(Zoltán Imre)

A száloptika mint a korszerű információs technika egyik ígéretes eszköze

A száloptikás adatátvitel teljesítőképessége és sebessége minden egyéb módszernél kedvezőbb, ezért a hírközlésben, televízióban és az információátvitelben fényes jövőt jósolnak neki. Várható, hogy a könyvtári-információs munkában is új korszakot fog nyitni.

Az optikai átviteltechnikában az információk hordozója a *lézersugár*. A lézersugár azonban, ellentétben a mikrohullámokkal és a közönséges rádióhullámokkal, nem küldhető ponttól pontig drót nélkül, mert az eső, a köd, a füst és sokféle más akadály károsan befolyásolja terjedését. A lézersugarat ezért különleges kábelekben kell vezetni, amelyek vékony üvegszálakból készültek. Az ilyen üvegszálakat optikai hullámvezetőknek vagy fényvezetőknek is nevezik. Az optikai hullámvezetők lényege, hogy a vékony, de igen szilárd, átlátszó anyagból húzott szálakban a fény a teljes visszaverődés elvén terjed, ezért az optikai veszteség igen kicsi (a teljes információ „benne marad” a szálban). Megfelelő eszközök alkalmazásával a fényimpulzusok hangjeleket, videojeleket vagy adatokat akár sokszáz kilométeres távolságokra is igen csekély fényvesztéssel továbbítanak. Az egyetlen probléma, hogy az üvegszálakban az impulzu-